

nes; quædam tamen hoc in loco adnotantur, quibus inter densas tenebrarum caligines effulsit aliqua lux veritatis. Nam in Anglia in conventu ministrorum, qui regem *Ecclesiæ caput* appellant, an. 1603, damnati fuerunt puritani, de quibus infra. Synodus calvinistarum Roterodami an. 1621 damnavit judaicam superstitionem in observantia festorum. Iidem calvinistæ Amstelodami an. 1604 socinianos damnarunt. Huguenoti in synodo habita in oppidio Carentonii an. 1644 exagitare cœperunt calvinianam prædestinationem ad malum, opera præsertim Benjamin Basnage. Fuerant tamen arminiani, qui prædestinationem illam rejiciunt, et declinant ad pelagianos an. 1618 in synodo dordracensi rejecti, atque oppressi a gomaristis. Nomen hi trahunt a Francisco Gomaro, strenuo Jacobi Arminii adversario. Disceptantibus insuper Joanne Hoornbeek et Joanne Coccejo, circa tertium præceptum Decalogi, pro hujus observatione calviniani an. 1657 synodum habuerunt Condomi¹. Amstelodami aliam synodum congregarunt an. 1690 contra asserentes non posse magistratus vim adhibere ad hæreses et ad gentium eliminandas superstitiones. Quod mirum est, iidem calvinistæ in synodo Carentonii an. 1631, aliisque statuerunt, communionem servandam cum protestantibus Confessionis augustanæ; quamvis illi præfracte negent, et isti propugnent præsentiam dominici Corporis in Eucharistia.

Addamus nonnulla de cleri gallicani comitiis, quæ nationalibus synodis æquiparantur. Antonii Arnaldi librum *De frequenti communione*, ubi in lucem prodiit an. 1643, suffragiis 24 doctorum, 16 episcopi approbarunt, quod et anno 1645 fecerunt comitia auxitana, Aquitanicæ metropolita, et decem episcopis assidentibus. Reprobavit tamen librum illum an. 1648 synodus vesuntina, ut referunt ad eundem annum Acta eruditorum Lipsiæ. Comitium Luparæ (regium est Galliæ palatium) an. 1654 egerunt contentiose de *Augustino* Jansenii, quem postea proscribere; atque ad episcopos officiosas litteras dedit Innocentius X eodem anno, die 27 sept., quas litteras in aliis comitiis sequentis an. 1655, gratanter exceptas, ad omnes

¹ Gonda.

Gallarum Ecclesias transmitti curarunt. Horum comitiorum acta confirmarunt generalia comitia Parisiis an. 1656 celebrata; in quibus exhibitum, probatumque *Formularium*, quo obedientia præstatur constitutioni prælaudati Innocentii X, lata an. 1653, die 13 martii, atque in proprio et intento ab auctore sensu damnantur quinque propositiones Jansenii. In comitiis an. 1657 recepta fuit bulla Alexandri VII, emanata superiori an. 1656, die 16 octobris, qua prædecessorum Pontificum adversus Jansenium constitutiones confirmantur et roborantur. De extinguendis omnino jansenianis erroribus actum rursus in comitiis an. 1663. De coactis cleri gallicani comitiis an. 1682 et de articulis ibidem definitis, controversis tamen, rejectisque a theologis romanensibus, pugnantibus pro ampliori Sedis apostolicæ potestate, diximus præcedenti capite in *Innocentio XI*.

CAPUT III.

HÆRESES ERRORESQUE SÆCULI XVII.

Ex quo in Angliam elapso sæculo irrupit turbulenta hæreseon illuvio, famosa evasit secta *puritanorum*, seu *presbyterianorum*, quam scissi in partes anglicani ministri, an. 1603 et 1610, acerrime insectabantur. At celebrem nacta est propugnatorem *Gulielmum Amesium*, qui cœpit anno 1622 Franqueræ docere theologiam, *Davidem Blondellum*, Cabilonensem, qui librum inscriptum, *Apologia pro sententia Hieronymi de episcopis et presbyteris*, in lucem edidit Amstelodami, anno 1646, et *Claudium Salmasium* Divionensem, qui inter doctiores anno 1640 habebatur. Originem tamen suam puritani receperunt a *Joanne Knox*, Scoto, vita functo superiori sæculo, anno scilicet 1572. Hinc in Scotia secta ista vegetior, ibique anno 1637 sprete regis auctoritate, inierunt fœdus contra *episcopales*, eos nempe, qui episcopos segregant a presbyteris. Confirmarunt conventionem illam, ex qua eis *convenientium* accessit nomenclatura, sequenti anno 1638, celebratis comitiis in urbe Scotorum Glasquo. Nostrates aiunt *puritanos* dici, quod purum putum profiteantur calvinismum; at Amesius, cujus supra meminimus,

Grevinghovius et alii, hoc illis nomen inditum asserunt a *scele-rifugio*, id est, ex repudio chorearum, spectaculorum, alearum et comessionum, quibus cæteri indulgent. Ita quilibet nomen cohonestare studet suum. Puritani ergo præter reliqua Calvinii dogmata, negant presbyteros inter ac episcopos aliquod ordinis interesse discrimen.

Jacobi *Arminii* et *Francisci Gomari* mentionem fecimus paulo supra. Et *Arminius* quidem cœpit superiori sæculo dogmata recoquere pelagianorum; verum vita cessit an. 1609. De illo plura *Morerius*, *Wolfgangus* et *Jurieu*. *Gomarus* autem obiit anno 1641. A gomaristis vero rejectos arminianos in synodo dordracensi anno 1618, dictum est supra; neque opus est repetere Gomarum pro calviniana prædestinatione, Arminium pro dogmate pelagiano pugnasse.

Arminianis adhæsit celebris *Hugo Grotius*, natus in urbe Delphis Batavorum, anno 1583, mortuus Rostochii ad oram maris Baltici, anno 1645. Cum Grotius autem esset anno 1618 assessor civitatis Roterodami, gliscentibus in dies super diversitate dogmatum controversiis, ab Hollandiæ proceribus perpetuo carceri damnatus est, sumpto de Oldenbarneveldio, in eadem sententiam conspirante, capitali supplicio. Novem mensibus Grotius detentus est in custodia Hagæ comitum, atque anno 1619 bonis omnibus publicatis rursus damnatus. Inde anno 1620 deductus Lupesteynium¹ hollandicæ ditionis, castrum inter flumina Vahalim et Mosam, ut miserrime in pedore carceris extingueretur. Industria tamen lectissimæ conjugis Mariæ Reygersbergiæ, inclusus cistæ adsportandis libris inserienti, anno 1621, die 22 martii, pristinae redditus est libertati. Porro Grotii mentem ostendunt opuscula theologica, quarto inserta volumini, pag. 351 et sequentibus.

Pro arminianismo quoque pugnarunt *Simon Episcopus*, et *Stephanus Courcellæus*. Episcopus, qui mortalium lucem adspexit anno 1583, clausit oculos Amstelodami anno 1643. Hujus *Institutiones* pluris æstimabat prælaudatus Grotius quam illarum pretium postularet. Opera autem cuncta in lucem edidit

¹ Louvenstein.

Courcellæus. Is Genevæ ortus et reformatæ, ut vocant, Ecclesiæ pastor in Galliis, ob Arminii sententias a munere depositus fuit, sed in locum Episcopi assumptus a remonstrantibus. Pugnavitque acriter pro Arminio cum Molinæo, Amyraldo et Maresio. Abiit autem ad plures an. 1569. Pro eodem Arminio steterunt quoque *Philippus a Limborch* et *Joannes Clericus*, de quibus proximo sæculo; nam Philippus Limborchius vitam protraxit usque ad annum 1712, et Clericus usque ad annum 1736¹.

Quos memoravi, Molinæus, Amiraldus, Maresius, necnon Vossius et Dallæus addicti novatorum deliramentis, hæc quidem corroborare studuerunt, sed sectam non instituerunt peculiarem. Ac *Petrus Molinæus*, Ecclesiæ calvinistæ aurelianensis minister et Academiae Lugduno-Batavæ doctor, mortuus Sedani in Campania anno 1658, adversus romanum Pontificem, Purgatorium, indulgentias, peregrinationes et altaria stylum intemperanter exercuit. Samuel autem *Maresius* Picardus, auditor Ludovici Cappellii et Francisci Gomari, a Grotio vocatus *Borboriga*, id est, cœnosus, decessit an. 1675, et contra Volchelium, Blondellum, Dallæum, aliosque gessit litteraria certamina. *Joannes Volchelius* adhæsit socinianis, ejusque opus *De vera religione*, jubente magistratu, an. 1642, Amstelodami flammis addictum fuit. In eum *Samuel Maresius* anno 1651 edidit Groeningæ opus inscriptum, *Hydra socinianismi expugnata*. De Blondello presbyteriano jam diximus. *Joannes Dallæus*, calvinistarum, qui Carentone cœtus agebant, in Galliis pastor, ad evertendas veterum traditiones et sacramenta chrismatis et unctionis extremæ oppugnanda scripsit *De usu Patrum, et de latinorum unctione*. Natus est anno 1594, et mortuus Lutetiæ

¹ Arianismum instaurare, et ab Ecclesiæ incunabulis propagatum, traditumque fuisse a PP. Antenicænis asseruit in Nucleo *Hist. eccl.* Christophorus Sandius. Fidem tamen Antenicænorum PP., non tantum vindicarunt communionis nostræ theologi, sed etiam Samuel Gardinerus et Georgius Bullus, angli, aliique. Præexistentiam quoque animorum cum Platone et Origene asseruit Sandius in libro *De origine animæ*, edito anno 1671. Sunt hæc hæterodoxis aliis communia. Proprior videtur Sandii error, Spiritus sancti nomine intelligi omnium angelorum sanctorum genus. Tradidit id Sandius in *Problemate Paradoxon* anno 1678. Illum vero refutavit Christophorus Vittichius, Lugdunensis.

anno 1670. *Joannes Gerardus Vossius*, magnum in litteraria republica nomen, Dordraci natus anno 1577, et defunctus anno 1650, quam mordicus hæeret Calvinii placitis, commonstrat sextum Operum ejus volumen, edit. Amstelodami anno 1701.

Inter calvinianos *Conradus Worstius*, tam arminianis, quam gomaristis oppositus, indigna de Deo protulit, affirmans mutationi obnoxium esse et immensitate carere, nimirum non esse ubique. Fuit autem Worstius Coloniensis, natus an. 1569, mortuus Toningæ in Dania anno 1622. Ejus cadaver Fredericostadium, urbem Norvegiæ, translatum, magna pompa funeris ab arminianis, quibus in cæteris consenserat, elatum fuit. Filium habuit Gullielmum Henricum Worstium, et hunc ministrum arminianæ sectæ in oppido Hollandiæ Warmundo.

Gomaristarum sive calvinistarum rigidorum antesignanus dicitur *Joannes Piscator*, Argentoratensis, qui ob hæresim exulare coactus, Herbornam in Nassovia migravit, obiitque anno 1626. Gomarista item fuit pervicax et acerrimus *Sibrandus Lubbertus*, Frisius, professor Franequeræ (*Franeker*), qui scripsit plura contra Arminium, Worstium, Grotium; interfuit synodo dordracensi, obiitque anno 1625. Quantum vero Sibrandus vapulat ab Episcopo, cæterisque arminianis, tantum celebratur a Sixtino Amama, cæterisque calvinianis.

Isaac *Peyrerius* calvinista, fabulam invexit *Præadamitarum*, commentus ante Adam alios extitisse homines a Deo conditos. Illius dumtaxat in Veteri Testamento narrari generationes, non præexistentium; quos in ejus systemate nec Adæ prævaricatio perdidit, nec delevit universale diluvium. In hanc opinionem descendit Peyrerius, quoniam traditione contempta, videbatur sibi consentanea rationi, nec repugnans Scripturis. Sed error ei veritatis viam patefecit; cum enim æque a calvinistis et a catholicis revinceretur falsitatis, ducto a constanti traditione argumento, cognita ejusdem traditionis auctoritate, sedente Alexandro VII, una cum systemate præadamitico ejuravit hæresim Calvinii traditiones majorum rejicientis. *Peyrerius* fuit Aquitanus genere, patria Burdigalensis, ejusque tractatus *De præadamitis* prodiit in lucem in Hollandia anno 1655. Ante-

quam vulgaretur, ipse Peyrerius impressum librum misit ad Amicum cum versu Ovidii, mutata voce *urbem in ignem*.

Vade, nec invideo, sine me liber ibis in ignem.

Obscuræ atque in suis incunabulis præfocatae fuerunt hæreses, quarum sectatores dicti sunt metaphoristæ, illuminati et pelagini. *Illuminati*, etiamsi exorti dicantur anno 1575, immo a nonnullis anno 1524, at statim extincti, germinarunt tamen rursus anno 1623 in diœcesi hispalensi. At rursus septem eorum concrematis eodem anno, reliquis in exilium pulsatis, evanuerunt. Hispani dixerunt hujus furfuris homines *los alumbados*. In hoc situm istorum deliramentum, quod meditationum suarum vanitatem præferebant divinorum sacramentorum virtuti. *Metaphoristæ*, calvinistarum sureculus, autumarunt Dominum Jesum non fuisse revera Verbum Dei, sed Verbi symbolum et metaphoricam quamdam imaginem. Horum antesignanus Daniel Sciamier, qui anno 1604 (Spondanus ait 1603), præfuit synodo huguenotorum Vapinci in Delphinatu, finibusque Provinciæ. *Gap* Galli urbem istam appellant. *Pelagini* nomen habent a quodam Jacobo Philippo, direttore oratorii *S. Pelagiæ* in urbe Mediolani. Proderunt circa annum 1650. Jactabant hi, omnes gregarios suos esse prædestinatos, reprobos alios cunctos; orationem mente peractam lucidiorem inspiratione sacrorum librorum, digniorem Eucharistia, necnon præferendam Redemptioni; etiam peccata recto patrata fine, esse Deo accepta ac salutaria, damnandam carnis mortificationem, quando subjicitur spiritui, aliaque perniciosissimæ mysticæ tradebant rudimenta. Hos damnavit Petrus, card. Ottoboni, postea pontifex maximus, dum administraret episcopatum brixensem. Tarvisii anno 1659, die 19 sept., eamdem hæresim ejuravit Joannes Augustinus Recaldinius e valle Canonica brixensis diœceseos.

Agentes superiori capite de conciliis damnatum diximus librum *De ecclesiastica et politica potestate Edmundi Richerii*. Lingonibus in Gallia celtica Richerius humili leco natus fuit anno 1560, et vita functus Parisiis anno 1630. A defensoribus

pontificiæ auctoritatis vehementes pertulit persecutiones, magistratui, quem *Parlamentum* vocant, summopere acceptus. Cum vero exortis inter Venetorum rempublicam et Paulum V dissidiis, quidam Joannis Gersonis tractatus recusi forent Venetiis, refutati a Ven. Bellarmino, Richerius ardenti animo scripsit Gersonis *Apologiam*, ediditque ulterius anno 1611 librum superius laudatum. In quo docuit, Ecclesiam præcipue conciliorum canone gubernari, romanum Pontificem nil quidquid absque aliis episcopis in rebus magni momenti posse decernere, beneficia quælibet ecclesiastica spatio 1400 annorum communi jure sacris electionibus collata, habere a lege naturali et divina confirmationem. Sua tamen declaratione anno 1629 judicio S. R. Ecclesiæ quidquid scripserat, subjecit, tradiditque *declarationem* illam proprio obsignatam caractere Armando cardinali Richelieu¹. Factum id præsertim opera F. Joseph, ord. Min. Capuccinorum, viri in Galliis percelebris et institutoris monialium *Calvarii*.

Per idem ferme tempus *M. Antonius de Dominis* ex-jesuita, archiepiscopus spatatensis, in Anglia, quo anno 1616 se contulit, edidit *De republica christiana* opus virulentum. In hoc dejiciens romani Pontificis primatum, commentus est unam sanam et orthodoxam fidem conflari posse ex romana, calvinistica, lutherana et anabaptistica. Romam rediens anno 1622, errores suos abjuravit; sed rediens anno 1624 ad ingenium, in Hadriani arce mancipatus carceri, subita raptus est morte, et quamquam resipiscentiæ signa dedisset, illius tamen cadaver una cum scriptis traditum fuit flammis in *Campo Floræ*, eodem anno 1624.

Janseniana hæresis a *Cornelio Jansenio*, episcopo iprensi denominata, magnum sæculo XVII excitavit incendium. Jansenius apud Batavos natus anno 1585, Lovanii doctoris lauream consecutus anno 1617, iprensem cathedram anno 1635, obiit in Ecclesiæ communione anno 1638, scripta sua etiam extremis tabulis, judicio subjiiciens romanæ Ecclesiæ. In opere tamen, quod inscripsit *Augustinus*, ad tenebras ab Urbano VIII dam-

¹ Richelieu.

nato, quinque hæreticæ propositiones notatæ sunt, atque anno 1650 a plurimis Galliarum episcopis delatæ ad Innocentium X. Per biennium hac controversia exagitata et discussa, idem Innocentius prædictas propositiones const. *Cum occasione impressionis libri*, etc., tanquam falsas hæreticasque damnavit. Proseripsit illas iterum Alexander VII anno 1664, et rursus Innocentius XII anno 1694, declarans damnatas *in sensu obvio, quem verba præ se ferunt*, ac semper inconcussa manente SS. Augustini ac Thomæ sententia. In illis vero jansenianis propositionibus enuntiatur, aliqua Dei præcepta hominibus justis conantibus et volentibus aliquando esse impossibilia, eosque gratia destitui, qua fiant possibilia; omnem gratiam esse in hoc infirmitatis statu effectricem et illi nunquam resisti; non requiri modo ad merendum vel demerendum libertatem *indifferentiæ*, et hanc pertinere ad semipelagianorum damnatam hæresim; et Christum non esse mortuum pro omnibus.

Exorta ulterius hoc sæculo, prætextu elevandi animas ad spiritualis et mysticæ vitæ perfectionem, secta *quietistarum* perniciosissima. Hujus princeps *Michael Molinos*, Hispanus, diocesis cæsaraugustanæ in Aragonia, Romæ vivens magna apparentia probitatis. Turpissimæ hujus mystices elementa sunt, ad nihilum redigi oportere potentias animæ; hanc non debere in aliquo opere active se gerere, et sese regendam committere divinæ voluntati; omnem deponendam esse sollicitudinem, spem, timorem, et desideria quæque virtutum abjicienda; animam omni affectione ita exspoliata in *sua quiete* orare etiam dum abripitur somno, atque ita superiori parte Deo conjuncta quidquid in inferiori occurrat (videsis ad omnem turpitudinem aditum patefactum) nullam ei, qui semel Deo subjecit arbitrium, inferre maculam, nec superiorem animæ partem vitiare. *Molinos* sacræ Inquisitionis jussu in carcerem injectus est anno 1685. Ejus asserta ab Innocentio XI damnata const. *Cælestis Pastor* anno 1687. In carcere obiit anno 1696.

Sectatores Michael Molinos complures habuit; celebriores tamen fuere *Franciscus Malavallius*¹ Massiliensis, *P. Guillore*

¹ Malaval.

jesuita, P. *Le Combe* barnabita, *Gujonia* matrona et *Franciscus de Fenelon* archiepiscopus cameracensis. De istorum libris, confutatione et respiscencia auctor *Historiæ eccles. impressæ* Coloniae anno 1754, art. 34 sæculi XVII.

Circa hujus sæculi medietatem cœpit in Anglia secta fanaticorum, quos vocant *tremblantes* seu *quakeros*. Hoc eis nomen accessit, quoniam revelationes suas jactantes, magna corporis agitatione, monent unumquemque verbis Apostoli, ut salutem suam operetur *cum timore et tremore*. Principio quidem induti tantum indusio, plebemque londinensem in triviis, compitisque commoventes, tanquam insani cæsi sunt flagris, ipsorum duci *Jacobo Nailor*, qui fuerat castrorum metator, lingua ferro ignito fuit perforata. Non fuerunt tamen extincti, sed vigent etiam nunc, et aliqui extra Italiam vagantur. Dogmatizant cunctos homines esse conditione pares, neminem esse dominum, neminem servum alterius; urbanitatem aspernantur, nec salutem alicui dicunt, neque caput aperiunt; interpretationis Scripturarum munus cuique indiscriminatim concedi autumant; cæterum jus suum quibuslibet in reliquo tribuunt.

Vixerunt præterea sæculo XVII perditissimi athei, quorum princeps fuit *Benedictus de Spinosa* Amstelodami judaico genere natus, sed et judaicæ et christianæ religionis desertor. Nova methodo et geometras imitatus instaurare ausus est atheismum emisso in lucem anno 1670 Amstelodami, non, ut fert titulus, Hamburgi, *Tractatu theologico-politico*, in quo tradit Deum non esse nisi materiam ubique diffusam, vim naturæ in omni re disseminatam, quæ vegetior fuerit in prophetis, quorum oracula a vividiori et subtiliori materia fluxerint, imaginationem excitante acriorem, et nihil referre utrum uni vel alteri religioni quis interius adhæreat, modo exteriori cultu eam profiteatur, quæ obtinet vel quam exigit politia. Non est novum systema Spinosæ. Plures illi præluserunt epicurei¹, et qui cum Lucano in libro IX *Pharsaliæ* aiunt :

¹ Alexander quidam epicureus, de quo Albertus Magnus in I *Phys.* Almaricus memoratus a Prateolo in *Catalogo hæc.* redactus anno 1208 in cineres. Hujus discipulus David de Dinant. Quidam etiam mahumetani,

Estne Dei sedes nisi terra, et pontus, et aer,
Et cælum, et virtus? Superos quid quærimus ultra?
Juppiter est quodcumque vides, quocumque moveris.

Obiit Spinosa Hagæ comitis in Hollandia anno 1677, exacto vix anno ætatis suæ 44.

Pari cum Spinosa impietate Deum esse negavit *Lucilius Vanini* Neapolitanus, vivus exustus Tolosæ¹. Etiam in Prussia circa annum 1673 quædam atheismi semina spargebat *Mathias Kunzen*.

Reliquos breviter percurramus. Anno 1614 in Thuringia *Ezechiel Medem* se nunc Dei Verbum, nunc Michaellem archangelum nominabat. Similia effutiebant *Antonius Zingarella*, *Maria*, soror tertii ordinis S. Francisci, et *F. Viventius August.* exalceatus, combusti anno 1621 Panormi. Romæ in campo Floræ igni tradita anno 1661 imago *Francisci Borri*, dogmatizantis Mariam esse deam et in ejus utero humanam assumpsisse carnem Spiritum sanctum. Eodem anno Londini suspensus est *Venerius* quidam doliarius, qui erecto vexillo cum inscriptione, *Vivat Dominus Jesus*, monarchias omnes evertere stulte ac impie meditabatur. Combustus Parisiis anno 1662 *Simon Morinus*, jactans venturum quam cito Christum in gloria, sibimet corporaliter conjunctum. Flammis item traditus in Moscovia anno 1674 *Quirinus Kuhlmanus*, pseudopropheta impudentissimus. Risu digna tanquam sibi divinitus revelata tradidit *Antoniola Bourignon*, orta Lilloæ in Belgio, et defuncta Franequeræ anno 1680. Aiebat enim Adam ante lapsum fuisse utriusque sexus et filios pariturum absque muliebri concubitu, ipsumque revera hoc pacto genuisse humanam Christi naturam.

Inter errores ab Alexandro VII damnatos anno 1690 connumerantur 31 propositiones jansenistarum. At damnavit quo-

qui appellantur *Egl-Eltabkik*, aliique dicti *Zindiktes* fortassis nomine sadducæorum, qui dicebant non esse resurrectionem, neque angelum, neque Spiritum, ut legitur Act. apost., cap. xxiii, 8.

¹ Anno 1619 natus erat Taurisani in Apulia. Spinosistis quoque adnumeratur Andreas Cisalpinus Aretinus, qui obiit Romæ anno 1603, medicus Clementis VIII.

que *peccatum philosophicum*, quod propugnari cœperat Divioni circa annum 1686 auctore *P. Meunier* Jesuita. Permultas propositiones ad laxitatem morum tendentes proscripsit anno 1679 Innocentius XI. Apologiam casuistarum anno 1658 præsules Galliarum. *Antonii Sanctarelli* Jesuitæ doctrina anno 1627 damnata est a theologis parisiensibus¹, tanquam patrocinaretur molientibus vitæ regum insidias; sed eodem tempore richerianos deprimentes ecclesiasticam potestatem cohibuerunt cardinales Rupefucaldius et Richelius. Cœperat autem superiori sæculo exagitari quæstio, an rex tyrannus vel hæreticus licite possit occidi. Quæ cum nimia libertate tractaretur, Henricus III, rex Galliarum, a Jacobo Clemente gladio confossus est anno 1589 audaci facinore. Illius exemplum secutus Joannes *Chastel*, juvenis improbus ac super ætatem facinorosus, anno 1594 pugione Henricum IV tentavit confodere². Et quoniam interrogatus, ubinam tantum sibi licere crimen didicisset, respondit edoctum se in schola Jesuitarum; in scriptis *Joannis Guignard* ejusdem societatis in collegio claromontano S. theologiæ professoris, repertis ejusdem perversitatis munimentis, Joannes *Chastel* prædicto anno 1594, die 29 decembris, et *Guignardus* proximo anno 1595, die septima januarii, extremo supplicio puniti sunt, in exilium pulsus Jesuitis omnibus, in Galliis commorantibus. Vide Thuanum libro CXII, Davilam lib. XIV, et *Hist. Soc. Jesu* P. Jovenci, tom. II, pag. 5, qui *Guignardum* martyrio coronatum affirmat.

Erroribus æquiparantur excedentes laudes sanctorum, v. g. si præferatur S. Ignatii nomen in charta scriptum nomini Dei³ prolato a Moyse, hujusque virgæ in signis patris; atque his similia censuris inusta Parisiis anno 1611, de quibus *Abrégé*

¹ Ejusdem Sanctarelli scripta anno 1626, die 14 martii, Parisiis fuerunt combusta. Subierunt idem fatum anno 1757 opera PP. Busembaum et La Croix ob factam cuique potestatem occidendi tyrannos, flammis tradita Tolosæ et Burdigalæ; necnon Parisiis, anno 1738, die 17 martii, *Epistola* NN. Cosmopoli, verius Lucæ, superiori anno labente in eorumdem operum defensionem procusa.

² A quo Henricus IV occisus fuit, dicitur inferius in appendice.

³ Tetragrammato *Jehova*.

de *l'Histoire ecclés.* tom. X, pag. 244, præcitatæ editionis coloniensis¹.

CAPUT IV.

RECENSENTUR SCRIPTORES ECCLESIASTICI PRÆSTANTIORES SÆCULI DECIMI SEPTIMI.

Quanti sæculo XVII floruerint viri litteris et doctrina conspicui, ex tabulis chronologicis Gravesonii, aliorumque potest deprehendi. Apud Gravesonium nempe recensentur ex scriptoribus Galliarum nullo regularium ordinum voto obstrictis 11. Ecclesiastica dignitate insigniti theologi ex clero seculari plusquam 20. Interpretes Scripturarum 12. Historici 24. Ascetici 6. Jureconsulti 14. In patria lingua expolienda exercitatissimi 7, calvinianis 11 prætermisissis. Ex Italis sacrae et profanae eruditionis et antiquitatis studiosi 19. Alii exteri quidem, sed in Italia commorati ecclesiasticæ historiæ cultores eximii 5, et utriusque juris scientissimi 3. Ex Germanis historici, antiquarii et orientalium linguarum cultores 12. Ex Belgicis in vario disciplinarum genere celeberrimi 22. Ex Hispanis 6. Ex Anglis 11. Quid vero de monachis et ordinum regularium viris conspicuis? Enumerat idem Graveson ordinis S. Benedicti scriptores præstantissimos 18. Cistercienses 3. Carthusianum unum, alterum Camaldulensem. Ordinis Prædicatorum 74. Ordinis S. Francisci 17. Augustinensium 9. Canonicorum regularium 5. Carmelitarum 2. Carmelitarum excalceatorum 8. Societatis Jesu 91. Congregationis Oratorii Jesu 15. Oratorii S. Philippi 4. Ordinis B. M. de Mercede 1. Clericorum regularium S. Pauli item 1. Theatinorum pariter 1. Congregationis Doctrinæ christianæ 2. Ordinis denique Minimorum, sive S. Francisci de Paula 8. Horum vero si vel solum nomen veli-

¹ Vertente sæculo XVII exorta est apud Anglos nova quædam secta *rationalistarum* seu *latitudinariorum*, cujus anno 1663 fundamenta jecit Eduardus, baro Herbert, in tractatu *De religione gentilium*, Amstelodami procuso. Hujus sectæ doctrina est, nihil fide tenendum esse, quod naturali rationi non sit consentaneum, nec tantum non repugnans, verum etiam accommodatum ac pervium.